

## Utam Bartók világhoz

1973 januárjában befejeztem Bartók Béla Összegyűjtött írásai című könyvének japán nyelvre való fordítását. Fordításom nyomán és válogatásom szerint az egyik tokiói zeneműkiadó várhatóan még ebben az esztendőben megjelenteti japán nyelven e nagy terjedelmű könyvet (938 oldal), amely Bartók Béla legfontosabb cikkeit foglalja magában. Tudomásom szerint ilyen könyv még nem jelent meg, s az én külön örömömre szolgál, hogy Bartók Béla hazája után a világon első ízben japánul, Japánban jelenik meg e fontos munka. Bartók és Kodály művészetének, illetve a magyar zenekultúrának Japánban való ismertetésében én valóságos missziós munkát mondhatok magaménak, és ezzel egyik feladatomat — úgy érzem — teljesítettem. Hazámban napról napra nő a közönség érdeklődése, elmélyülése és szeretete Bartók és Kodály művészetére iránt, s úgy hiszem, irodalmi műveik japán nyelvre való fordításával és megjelentetésével mérhetetlen nagy szolgálatot teszek hazámnak és Magyarországnak.

Eddigi életem történetére szeretnék visszatekinteni, abból is kiemelném azokat az esztendőket, amelyek Bartók művészetére lényegének megértése foglalt el, hogy tisztázhasam itt-tartózkodásomnak fontosságát. A Magyarországon megszerezhettem élmények nélkülözhetetlenek voltak ahhoz, hogy Bartók művészetét valójában megérthessem. Hét-nyolc esztendővel ezelőtt, amikor még hazámban éltem, akkor támadt az az érzésem, hogy Magyarországra kell jönnöm, mert az ott tapasztaltak döntő fontosságú élményt adhatnak életemnek. Ez a valóságos előérzet vezetett engem Magyarországra, Bartók Béla hazájába. Most már nyugodtan leírhatom, az én érzéseimnek volt igaza.

A napra pontosan nem emlékszem, de tíz-egynéhány esztendeje, hogy Bartók művével először találkoztam. Addig főleg a Debussy utáni francia zene hatása alapján, emellett a bécsi iskola nagyjainak hatására a dodekafon zenével ismerkedtem — Schönberg, Webern, Berg —, az akkori Japánban ezek a zeneszerzők voltak divatosak, s én akkor már saját zenei kifejezéseim, a magam művészi nyelvének megtalálásában fáradoztam, de az ő zeneművészetük hatása nem volt rám olyan döntő fontosságú, hogy fordulatot jelentsen életemben.

Azért szenvedtem, mert kíváncsi voltam belőlem olyan zenemű, amelyet szavakkal pontosan nem is lehet meghatározni, de szilárd alapokon nyugszik, tartalmazza azt a súlyos, őszinte világot, amely arról tudósít, hogy az alkotó keresi létének értelmét — ezt kerestem abban az időben. Azok a zeneművek, amelyeknek hatása alatt álltam, nem voltak képesek határozott utat mutatni nekem, zsákutcát jelentettek volna számomra. Különösen a bécsi iskolát ítélem ma így, amely igaz, hogy zeneszerzés technikai szempontból nagyon sokat adott, de új kifejezési formát, lehetőséget nem fedeztem fel benne, s így ennek hatására sem sikerült megtalálnom önmagam tartalmi szilárdságát, értelmét. Ebben a művészeti irányzatban pusztán a „fine de siècle” azaz a dekadens korszak összeomlásának érzésvilágát és kifejezés-világát tükrözte ez a muzsika. Olyan alkotások érzésvilágát éreztem a művekből, amely elsősorban az alkotói észre, technikai játékra épül, és nem a belső meggyőződésre; ennek híjával pedig a személyiségben csak a megszakadt, darabokra töredezett érzelmi hatás volt kivehető. A bécsi iskola zenéje tehát — és az egész dodekafon zene — számomra mindig idegen maradt. Ebben a korszakomban néhány alkalommal hangversenyeken fölfigyeltem Bartók Béla egy-egy művére. Miközben hallgattam muzsikáját, megérezttem belőle, hogy olyan óriási alkotó művész súlyos egyéniségével találkoztam, aki az egész emberiség egyetemes gondjának lényegét fejezi ki olyan művészi fokon, mint korábban Bach vagy Beethoven. Számomra kü-

lönösen nagy felfedezés volt, hogy a mi századunkban — ebben az ellentmondásos században — élt, létezett olyan zseni mint Bartók Béla, hiszen ilyen mély benyomást, amelyek művei hallatán bennem keltek, még nem tapasztaltam. Megéreztem és felfedeztem Bartók nagyságát a magam számára, de ezeket a gondolataimat szavakkal egyáltalán nem tudtam még megfogalmazni. Olyan volt — hasonló kifejezést hirtelenjében nem találok — ez a zene, mint valami isteni kinyilatkoztatás. Nem állíthatom, hogy nyomban megértettem Bartók művészetének lényegét, csupán azt éreztem, hogy az ő művészi világa lényegesen különbözik azoknak a zeneszerzőknek világától, akiknek hatása alatt sokáig éltem. Bartók műveiben kikristályosodott az az emberi szenvedés is, ami mindenkit áthat, aki alkotó. Amikor kezdtem megérteni műveinek zenei nyelvét, megéreztem, hogy rokon a japán nép érzésvilágával az a nép, amely Bartókot adta. Első pillanatban rokonszenves volt számomra a zene, tehát frissen, első hallásra.

Művészetének hatása alatt úgy éreztem, valami különös akarat kényszerít engem arra, hogy minél többet, minél gyakrabban hallgassam az ő zenei mondanivalóját. Ekkor kezdett erősödni és érelődni bennem, hogy ő az a művész, aki új utat mutat nekem, amely haladva kifejezhetem majd saját mondanivalómat. Bartók művészetének megértéséért elolvastam Bartók életéről és műveiről két, Japánban megjelent könyvet, ezeket nyugat-európai szerzők írták, igaz, az akkori Japánban csak ezt a két könyvet olvashattam. Sajnos, a könyvek szerzői a saját nyugat-európai zeneszemléletük és gondolkodásmódjuk alapján próbálták megfogni Bartók művészetének lényegét, s ez nekem keveset adott magáról Bartókról és az ő értékéről. Elhatároztam hát, hogy akármilyen nehézségek árán is megtanulom a magyar nyelvet, magyar nyelven tanulmányozom a Bartókról megjelent műveket. Ekkor kezdtem el teljesen egyedül, nagy elszántsággal tanulni, és igyekeztem tudásomat bővíteni. Ebbe beletartozott, hogy Magyarországról és a magyarságról is minél többet megismerjek. Ma úgy fogalmaznám, csodálatos érzés kerített hatalmába, mert mennél jobban elmerültem a nyelv tanulmányozásában, annál inkább éreztem, hogy a magyarság és Magyarország együttesen, ellenállhatatlan erővel vonzanak engem magukhoz. Nehéz megmagyarázni még ma is, bár a valóságban így történt. Bartók hazája iránti vágyam valósággal fékezhetetlen lett, s állandóan azon tépelődtem, hogyan tudnék eljutni Magyarországra, hogy hosszú időt tölthessek magyar környezetben. Természetesen tudtam, hogy teljes mértékben Bartók gondolati világát, művészetének kifejezése lényegét csak úgy élhetem át, ha a magyarsággal együtt élvem, az ott élő nép életét, történetét, egész kultúráját is megismerem. Elhatároztam tehát, hogy kívánságomat betöltöm, és Bartók művészetének megismerésén túl dolgozni fogok a magyar és japán nép kultúrájának megismertetésében, saját munkám legyen összekötő híd Magyarország és Japán között.

1968. augusztus végén elindultam hazámból családostul, nagy reményekkel, nagy nyugtalansággal Magyarországra. Négy és fél éve élünk itt, de úgy érzem, mintha már szinte magyarok is lennénk. Alig támad bennünk olyan érzés, hogy külföldön, idegen környezetben vagyunk — nem otthon! Ne tekintsek ezt valami túlbuzgó valamásnak. Itt végzett munkám, életem a magam számára is olyan, mint a vízben, tengerben élő halé, aki szülőföldjén él. Az is igaz, hogy négy és fél év alatt megszerzett élményeim olyan méretűek, amilyenre hazámban egyáltalán nem is mertem gondolni. De tekintsük talán át a négy és fél esztendő.

Ahogy megérkeztem Magyarországra, nyomban elkezdtem tanulmányaimat a Bartók Archivumban. Megismerkedtem ott Bartók korai műveivel, azokkal, amelyeket Bartók a népzenei gyűjtés anyagaiból feldolgozott. Tanulmányaim során nem sokára rádöbbenem arra, hogy Bartók művészetének teljes megértéséért mindenneelőtt nekem is meg kell ismerkednem a magyar népzenevel. Két feladatot tűztem magam elé, amelyeket azóta is fontosaknak tartok. Az egyik, hogy saját tapasztalatomon át alaposan megismerjem a magyar népzeneét, ezzel együtt a magyar nép szomszédainak népzenejét is, másik feladatom pedig, hogy minél mélyebben átérezzem az egész magyar kultúrát, a magyar szépirodalmat, a gazdag költészeti világot,

a magyarság történetét, magát a népet, amelyből Bartók kinőtt, amely hűségesen táplálta az ő gondolat- és érzésvilágát. Behatóan foglalkozni kezdtem a magyar nyelv tökéletes elsajátításával, igyekeztem elsajátítani a beszédkézséget és családommal együtt vidéki útjaink során megismerni egész Magyarországot. Utazásaink lehetőségét barátaink segítségének köszönhettem, másrészt pedig egy-egy vidéki város hivatalosan is meghívott bennünket, feleségem ugyanis a Fővárosi Kertészeti Vállalatnál dolgozott — ikebána művész — és gyakran tartott bemutatót egy-egy vidéki városban, hogy az ott élő emberek is megismerjék az évezredek múltra visszatekintő hagyományos japán virágrendező művészetét. Nekem is alkalmam volt a japán zenéről, népzénéről előadásokat tartani, így egyengettem az útját a két nép kulturális kapcsolata elmélyülésének. Ott-tartózkodásaink alatt megismerkedtünk a várossal, annak művészeti hagyományával, érzékeltük és tanulmányoztuk egy-egy magyar táj sajátos szépségeit. Baráti kapcsolatok révén megismertük az ott élő emberek munkáját, mindennapjait. Különösen vidéken éreztük meg azt a sajátos, kedves fogadtatást, az emberek nyíltszívűségét, őszinteségét, barátságát, melegszívűségét, amit azóta sem tudunk feledni. Ezekon az alkalmakon tárta ki számunkra Bartók hazája a maga valóságát, lényegét.

Ilyen apróságokból épült fel bennem és bennünk a szélesebb látókör, s ez lett a talaja Bartók művészete teljes megértésének. Ezzel egyidőben már tanulmányozhattam azt is, hogy Bartók barátjának és munkatársának, Kodály Zoltánnak szerepe, öröksége mennyire értékes és fontos a magyar zenekultúra kiteljesítésében. Valami mégis hiányzott. Az igazi magyar élő paraszttzenével való találkozásom ekkor még nem történt meg, de erre sem kellett sokat várakozni. 1970 tavaszán, Püspökladányban, az ottani citeraegyüttes előadását, énekét, műsorát hallgathattuk végig, amelyet csupán számunkra rendeztek. Nagy élményeim sorozata ott tetőződött, hiszen Bartók művészi világának és a magyar népzének megnyilatkozását hallottuk, a nép szellemével azonosultunk, és ez döntő hatást gyakorolt ránk. Az egész műsor tulajdonképpen az Alföldön élő betyárok életéről szóló népdalok, balladák egybefűzése volt. A citeraegyüttes előadása, a paraszttasszonyok éneke gyönyörű és tökéletes volt. Azt a hatást, amelyet az előadás tett ránk, nem lehet szóval kifejezni még ma sem. Olyan volt az, hogy szellemileg és érzelmileg egységbe fogottan azonosultam az ott élőkkel. A népdalok dallama, a szöveg tartalma, az előadás módja, az alföldi pásztornép és parasztság élete, maga az egész Hortobágy melléki táj szinte összeolvadt a föld illatával, a nép költészetével. Egyszerre ott mindazt megérezhettem, hogy mi él a nép vérének ritmusában, hogyan fejezik ki hanggal és szavakkal hosszú történelmi szenvedések tragikumát, hogyan éreztetik a rettenthetetlenséget, miben nyilvánul meg a hevesség tüze, a büszkeség, és hogyan fejeződik ki búbanat és búskomorság. Sem én, sem feleségem nem tudtuk könnyek nélkül hallgatni. Az ő tolmácsolásuk minden érzélgősségtől és hamisságtól mentes volt, őszinte egyszerűség az, és egészen elütött a városban hallott és hallgatott együttesek tagjainak előadásmódjától. Életem egyik nagy meglepetése marad a püspökladányi együttes előadása. Azt sem felelhetem, hogy első találkozásunk ellenére közvetlen, nyíltszívvel és szeretettel fogadtak minket, mintha már régóta ismernénk egymást. Akkor beláttam, hogy a falusi, vidéki emberek, a nép az, akik hordozzák az ősi kultúrát, s ők a kulcs, amellyel megnyílik számomra Bartók művészi világának ajtaja. Ugyanebben az esztendőben Kecskeméten részt vettem a népzenei találkozón. Ez is nagyszerű élmény volt számomra. A Kecskeméti Művelődési Otthon felkért engem, hogy rövid előadásban ismertessem a japán népzene mai helyzetét, tartsak bemutatót a hagyományos japán népzene anyagaiból. Ezen a találkozón tehát végig ott voltam. Az ország minden tájáról jöttek ide, moldvai csángó énekesasszony siratójától kezdve minden vidék zenészei, énekesei bemutatták a maguk népdalkincsét. Annak ellenére, hogy nem minden műsorszámmal voltam teljesen elégedett, mégis ebből a találkozásból, a magyar népzene helyzetéről nagyon sok ismeret merítettem. Elsősorban a különféle stílusú népdalokkal, a különböző népi hangszerekkel itt egyszerre megismerkedtem. Egyértelműen azt bizonyította ez a találkozó, hogy a magyar népzene

milyen szerves része a falusi ember életének. Az így szerzett élményeim alapján elkezdtem alaposabban tanulmányozni a Magyar Tudományos Akadémia Népzene-kutató Csoportjában a régi és új stílusú magyar népdal és népzene sajátosságait. Olyan gazdag anyaggal ismerkedtem meg, amilyen talán a világon sehol nem található felgyűjtve. Először csak csodálkoztam a számlálhatatlan mennyiségen. A Kutatócsoport igazgatójától kezdve szinte minden munkatárs támogatását, baráti segítségét élveztem, szinte boldognak érzem magam körülben. Olyan ember, mint én, aki távolról érkezett, naponként új és új anyaggal találkozik, egyre több különleges szépséget felfedez, meglelte a népzene gyémántjait, tökéletesen megtudja érteni Bartók és Kodály hűségét a népzene iránt, akik annak idején rengeteg nehézséggel küzdve, elszánt akarattal, igaz szeretettel és boldog örömmel folytatták itthon vagy a szomszéd népek között a parasztzene, a népzene kutatását. Különös szerencsém, hogy nemcsak elzártnak, a tudomány világában, de én a valóságban, a mindennapi életben hozzájuthatok itt egy-egy tájon az élő népzene tanulmányozásához. Elhatároztam, hogy vidékre utazva magam is gyűjtök népdalokat, mert azt is át akarom élni, hogy a népzene hogyan él az emberek hétköznapijaiban. Barátaim segítségével magam is nekiindultam a falukutatásnak. Nem véletlen használok a falukutatás szót, mert akkortájt már nemcsak a zenét, a magyar nép egész kultúráját is figyeltem, kutattam, hogy egyre jobban elmélyedhessek. Azokban a falvakban, ahol megfordultam, egy sem maradt számomra feledhető. Mindenütt megtaláltam azt a sajátosságot, amiben különböznek egymástól, és mindenütt szereztem maradandó emlékeket. 1972 húsvétján Szabolcs megye falvait jártuk be. Ide az is vitt bennünket, hogy a tárgyi emlékeket is tanulmányozhassuk: a mezőgazdasági, pásztorkodási eszközöket is megismerjük, amelyek lényegében még ma is jellemzik a magyar parasztság régi kultúráját. Érdeklődésünk tehát nemcsak tudományos, elsősorban inkább művészi jellegű. Kerestem és megtaláltam a magyar népnek a szépségről vallott felfogását egy-egy régi tárgy faragásain. Mintha hatodik érzék vezetett volna olyan irányba, hogy Bartóknak ne csak a népzenevel kapcsolatos tudományos cikkeiket forgassam és fordítsam, hanem a népnek a szépségről vallott felfogását és ítéletét is megfejthessem. Néprajzi ismeretanyag nélkül nehéz is volna összefüggésében érteni a népzénet, illetőleg a falu életét. Bartók cikkeinek lefordításához ez a találkozás is sokat adott, és az én hatodik érzékiszervemnek, meggyőződésemmel valóban igaza volt, amikor a tárgyi bizonyítékokat is felfedeztem. A beregi nép egysegesen és tökéletesen megőrizte és meg is mutatta nekem a magyar parasztság múltbeli hagyományait, eddig Erdélyt kivéve a beregi falvakban találtam meg azt a kultúrát, amelyben a magyar népzene gyökerezik. A gergelyugornyai falumúzeum igazgatója — református lelkész — végigvitte és végigvezetett bennünket az egész tájon, a néprajzi dolgokban eligazgatott minket, hiszen ő széles látókörű gyűjtő ember. A falumúzeum csak kóstoló volt, onnan léptünk ki a valóságos életbe, ahol mindazokat a tárgyakat, melyeket a múzeum őriz, megtaláltuk az otthonokban is. Gergelyugornyán hallgattunk végig istentiszteletet, életemben először hallottam zoltáréneklést, majd elindultunk népdalokat gyűjteni. Megismerkedtem idősebb és fiatal emberekkel egyaránt. Az ottani táj szépségén kívül csodáltam a jellegzetes fatemplomokat, annak belső díszítéseit, egyszerre szemben találtam magam a hivatalos húsvéti szertartásokkal és a népi hagyományokkal is. Itt hallottam először életemben siratást, fölvehettem magamnak magnetofonszalagra, és ez nem rendezett volt, mert valóságos temetésen készítettem a felvételt. Mindezek alapján a népzene gyökerét, hátterét, az ősi szertartásokkal való szoros összefüggését egész közelről ismerem meg. Megfordultam a Szamos folyó partján a nevezetes „Kurta kocsmában”, amelyről Petőfi verse szól, és visszapillantottam a magyar múlt viharos történelmére. Fülemben még ma is cseng az egyik legszebb magyar kiejtés, tájszó, beszéd, amelyet ott hallgattam, és őszintén írhatom, hogy aki Magyarországot igazán hazájának vallja, az teljes elégedettségben csak úgy élhet a fővárosban, ha azt is érzi, mi történik tőle távolabb, szülőföldjén. A falusi emberekkel való találkozásaim nyomán tapasztaltam a magyar nép legszebb tulajdonságait: a szerénységet, őszinteséget, nyíltszívűséget, jóindulatot, valami büszkeséget is, mindenekelőtt persze a segítő-

készséget, amely látszólag talán a járatlannak nyers, de aki érzi mögötte az igazat, azt is érzi, hogy szeretetből fakad. A magyar nép iránti szeretetem Szabolcs-Szatmárban tovább mélyült.

Bartók és Kodály mélységében látták, hogy a parasztzenében van legtökéletesebben és legszebben kifejezve nép és ember jó tulajdonsága, és az egész emberiség számára ez a legértékesebb. Ők teljes szívvel, lélekkel, akár önmagukat is föláldozva tanulták és sajátították el az egyszerű emberi tulajdonságokat, hogy művészi alkotásaikban kikristályosítva adják vissza az egész emberiségnek. Ezért emberségesebb és egyetemesebb Bartók Béla és Kodály Zoltán művészete, mint a korabeli nyugat-európai zeneszerzőké, mert ők lényegükben különböznek az úgynevezett folklorista zeneszerzőktől.

Szabolcs-szatmári utazásom után, sajnos, egyelőre le kellett mondanom falukutató céljaimról, mert a tokiói zeneműkiadó sürgetett Bartók irodalmi művének fordításával. Ezekután természetesen nem volt már nehéz megérteni Bartók gondolatvilágát, melyet irodalmi műveiben fejtegetett, s egyes cikkeinek fordítása folyamán magam is találkoztam azokkal a tényekkel, melyeket ő is az életből merített. Ha azt mondanám, hogy Bartók cikkeinek japán nyelvre való fordítása minden nagyobb nehézség nélkül haladt, tévednék. Hiszen mégsem volt olyan könnyű, mert annyi finomság van az ő nyelvében, olyan tömören fogalmaz és oly nagy volt a vállalkozás, hogy minden erőmet igénybe vette. Mindezek mellett két más könyvet is fordítottam japánra, amelyeknek kiadatási lehetőségeit most keresem; egyik, Kodály—Vargyas: A magyar népzene; a másik, Lendvai Ernő: Bartók dramaturgiája. E két tudományos mű merőben különbözött Bartók cikkeinek stílusától. Természetesen Bartók cikkeinek szóhasználata éppen olyan tömör, mint az ő művészete. Gyakori, hogy egy-egy szóban súlyos gondolat magva rejtőzik, s ezt szintén meg kellett fejteni. Mégis sikerült ez év januárjában fordítói munkámat befejezni, és ma már tisztábban látom, hogy milyen értékes Bartók irodalmi munkássága, mennyire fontos és súlyos a mi feladatunk, hogy a Bartók Bélától örökölt hagyatékot befejezhessük.

Úgy vélem, Bartók örökségét két feladatban foglalhatom össze. Az első: a világ minden táján fejleszteni a népzene-kutatást; a másik: Bartók Béla és Kodály Zoltán útján haladva az igazi népzene alapozni a műzenei alkotásokat. Ami az első feladatunkat illeti, egyik fontos kérdés volna a népzene-kutatást nemzetközi együttműködéssé fejleszteni. Kelet-Európa népei között együttműködést indítani, amelynek megvalósítására Bartók annyira vágyott. Amíg nem olvastam el Bartók Bélának a népzene-kutatásra vonatkozó cikkeit, fogalmam sem volt arról, hogy Kelet-Európa a világon az egyik leggazdagabb népzenei kincstár s a gyűjtésnek központi helye tulajdonképpen Magyarország. Most már jól tudom, hogy nem véletlen, hogy éppen Magyarországon született a két zseni, és hogy az ő művészetük Kelet-Európa gazdag népzenejéből lett világhírű zene. Mindenekelőtt tetteik közül az a legnagyobb és legzseniálisabb, hogy a népzene gazdag kincsesházát, az emberiség számára e gazdag értékes örökséget feltárták, megismertették, és kiváló művészi érzékükkel a kifinomult kultúra hamisságait leleplezték, kemény akaratukkal, teljes erejükkel egész életükben kutattak, alkottak és a népzene igazi értékét a világ elé tárták.

Bartók Béla írta Népdalkutatás Kelet-Európában című cikkében a következőket: „Nem véletlenül történt, hogy a népdalkutatás és a népdalból fogant magasabb zeneművészet éppen Magyarországon virágzott fel oly bámulatos módon. Magyarország földrajzilag mintegy középpontja Kelet-Európának, és sokféle nemzetiségével az első világháború előtti időben valóságos kicsinyített népe volt Kelet-Európa népi sokféleségének. Ez a népi sokféleség a népek állandó érintkezése következtében a népzene legkülönbözőbb és legváltozatosabb formáinak kialakulására vezetett; ez a magyarázata annak, hogy Kelet-Európa zenéje oly bámulatosan gazdag népdaltípusokban és végeredményben népdalokban. Nem csoda, hogy éppen a kereszteződések középpontjában levő Magyarország muzsikusi oly nagy érdeklődéssel fordultak e

bámulatos zenei kincs felé. Ez az érdeklődés kétféle gyümölcsöt termett.” Bartók ebben a cikkben, ezt a megállapítást folytatva, kétféle eredményt közöl; egyikben megállapítja azt, hogy a zeneművészet megújodása csak az ismeretlen, elhasználatlan, teljesen friss népzenei kincsek alapján történhet, s ez már szinte új világszemléletté vált Magyarországon. Ezzel az új világszemlélettel Bartók mindenféle nehézséggel megküzdve kutatta a szomszédos népek zenéjét, de sajnos tragikus volt az ő kora, amelyben két világháborút kellett átszenvednie, s a második rákényszerítette Bartókot arra, hogy lemondjon a kutatás továbbfolytatásáról, amelynek során még nagyobb eredményeket tárhatott volna a világ elé. Így befejezetlen maradt és ránk maradt Kelet-Európa népzenejének továbbkutatása. Bartók írja egy másik cikkében, A faji tisztaság a zenében című tanulmányában: „Kezdetől fogva végtelenül meglepett a tanulmányozás alatt álló kelet-európai területen kezem ügyébe került anyag dallamtípusainak szokatlan gazdagsága. Kutatásaimat tovább folytatva meglepetésem egyre nőtt. . . . Mi lehet az oka ennek a gazdagságnak, hogyan alakulhatott ez ki? Erre a kérdésre csak később jött válasz, akkor, amikor a különböző kelet-európai népektől már elegendő anyag állt rendelkezésre a tudományos analízis számára. Az egyes nemzetek népzeneinek összehasonlítása aztán tisztán megvilágosította, hogy itt a dallamok állandó csereberéje van folyamatban: állandó kereszteződés és visszakereszteződés, amely évszázadok óta tart már.”

Szerencsére a második világháború után a világ majdnem minden országában többé-kevésbé elkezdtek és folytatják a népzenei kutatásokat, és most egész Európában béke honol. Ezért éppen most legalább Kelet-Európában minden politikai kérdést közös érdekek alapján megoldva, meg kellene keresni a népzenei kutatás együttműködésének lehetőségeit is. Ha ez megvalósulna és a Bartók által megvilágított kérdéseket alaposan, széles körben megvizsgálhatnánk, azoknak eredményével nagyban hozzájárulhatnánk az egész világ népzenei kutatásának fejlesztéséhez.

A népzenei kutatással kapcsolatban, ami ugyancsak a mi feladatunk, a másik fontos kérdés az ötfokú zenekultúra örökségének további feltárása. Köztudomású az, hogy Bartók és Kodály megállapították: a magyar népzene eredendően a pentaton zenekultúrához tartozik. A magyar népzene sajátosságaként jelölték meg a pentaton hangrendszert, és a magyar népzene eredetét visszavezették az ősmúltba. Kodály felfedezte a magyar és mari népzene közti közös vonásokat, a rokonságot, egyezéseket. Bartók még távolabbra tekintett, s eljutott a török népzenehez. 1941-ben, egy amerikai interjú alkalmából, a török népzene kutatásáról a következőképpen nyilatkozott: „Finnugor—török hasonlóságokat először a Volga táján élő népek irányában kerestem és onnan kiindulva végül Törökország irányában. A volgai tájra konregeteg kapcsolatot és szálakat találtam, amelyek mind a törököknek a finnugorokra gyakorolt hatásait igazolják.” Ebből világos, hogy Bartók tisztában volt azzal, hogy a magyar zenei anyanyelv eredetét kutató út visszavezet egészen a körülbelül ötezer éves finnugor népek pentaton zenekultúrájáig. Sajnos az ő tragikus korszakuk nem engedte meg a távolabbra menő kutatást, így ez a feladat is ránk maradt. Úgy érzem, ez a munka különösen izgalmas számomra, mert nekem olyan helyzetem van, hogy egyrészt a magyar népzeneből és a két közvetlen szomszédos nép népzenejéből — román és szlovák népzeneiből — kiindulva a Bartók által mutatott úton tovább kelet felé haladva a törökök, obiugorok és volgai finnek népzenején keresztül egészen a mongóliai és kínai népzeneig kutathatnám a pentaton zenekultúrát, másrészt pedig a japán népzeneiből kiindulva a japán, koreai és kínai népzene közötti kapcsolatokat tisztáznám, így végül az összehasonlító zenei tudomány és néprajztudomány alapján felderíthetném az ötfokú zenekultúra egész képét, amelynek legnyugatibb pólusa a magyar népzene, a legkeletibb pólusa pedig a japán népzene.

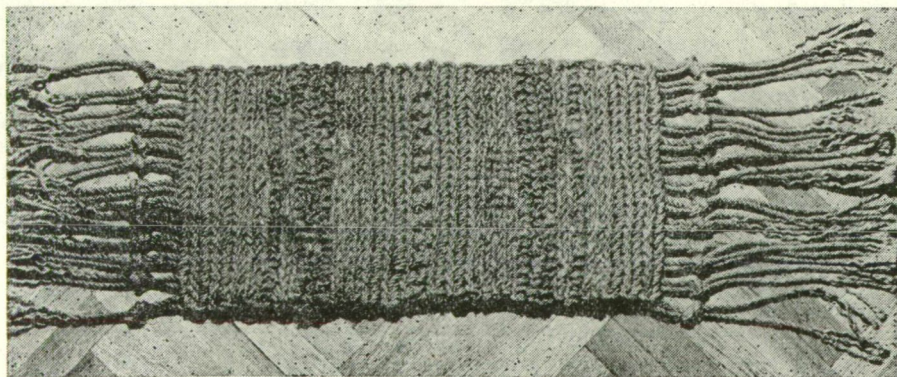
A másik fontos feladat, amelyet szintén Bartók és Kodály hagyott örökségül, tulajdonképpen az, hogy az általuk mutatott úton továbblépve, az igazi parasztszene öröksége alapján magasabb műzenét alkothassunk. Ha e két feladatot magunkra akarjuk vállalni, elsősorban magunkévá kell tegyük azt a szellemet, amit Bartók



cikkeiben többször is említ. Íme a „Magyar népzene és új magyar zene” című cikkében: „Az írott vagy nyomtatott gyűjtemények melódiái általában holt anyagnak tekinthetők. Igaz, feltéve hogy megbízhatók, megismerhetjük belőlük a dallamokat. De ezek alapján behatolni magának a népzenenek igazi lüktető életébe, lehetetlen-ség. Aki valóban át akarja érezni ennek a zenének eleven életét, annak, hogy úgy-mondjam, át kell azt élnie, és ez csak a paraszttal való közvetlen érintkezés útján érhető el. Ahhoz, hogy ez a zene teljes hatalmával megragadjon — amire szükségünk van, ha azt akarjuk, hogy irányító erővel hasson alkotásunkra — nem elég a melodikát megtanulni. Ugyanolyan fontos, hogy lássuk és megismerjük ezt a környezetet is, amelyben ezek a melódiák élnek.”

Nekünk is ebből a szellemből kell kiindulnunk, ez a szilárd meggyőződés. Azzal is tisztában vagyok, hogy az általam eddig tapasztalt eseményeknek jelentősége és értelme Bartóknak éppen erre a megállapítására vonatkozik. Fontos, hogy Bartók és Kodály műveinek elemzése során tisztán és pontosan állapítsuk meg, hogy a parasztzene elemei hogyan kristályosodtak náluk zenei anyanyelvvé. Enélkül művészi örökségük nem válik alkotóenergiává!

Meggyőződés szerint az itteni kimondhatatlanul fontos élményeim nélkül, továbbá Bartók irodalmi műveinek fordítása nélkül nem juthattam volna el e meggyőződésig. Mély hálával gondolok vissza négy és fél éves itt-tartózkodásunkra, úgy érzem, ha nem élhettem volna Magyarországon, hiábavaló lett volna életem. Minden túlzás nélkül írhatom, hogy művészetszemléletem itt Magyarországon mélyült el és tárulkozott ki. Ez a magam számára újjászületést jelent, s ezért tekintem Magyarországot második hazámnak. Mostantól kezdve az eddigieknél még fontosabb időszak veszi kezdetét munkásságomban, hiszen én is hozzájárulhattam a magyar és japán nép közötti kulturális kapcsolatok fejlesztéséhez, Bartók irodalmi munkásságának lefordításával és hazámban való megismertetésével. Másrészt feleségem ikebána könyve az, amely — magyar kiadó gondozásában jelenik meg — a kettős kapcsolatot ápolja tovább. E két könyv nyomán talán a két nép még jobban megérti egymást, még közelebb kerül egyik a másikhoz. Ez az én nagy köszönetem a magyar kormánynak, a magyar népnek, hogy itteni munkám már gyümölcsöző és a japán—magyar nép kulturális együttműködéséhez gazdagon hozzájárul.



LANDGRÁF KATALIN MUNKÁJA